

Pályázati anyag

a Magyar Turisztikai Ügynökség Zrt, mint

a Miniszterelnöki Kabinetiroda Kezelő szerve és

a Kisfaludy 2030 Turisztikai Fejlesztő Nonprofit Zrt által közösen meghirdetett

Idegenvezetők támogatása

kiírásra

Tokaji templomok - tematikus városi séta

Készítette: Szegedi Márta

id.vez. eng. sz.: 880542

Tokaj, 2020. 12. 07.

Tartalomjegyzék

Tokajról röviden	3
Tokaj felekezetei	4
Római katolikus templom.....	4
Evangélikus templom	7
Református templom	9
Görög-keleti (ortodox) templom	10
Egykori szerzetesrendek épületei	12
Görögkatolikus templom	13
Zsinagóga.....	15
Felhasznált irodalom	18

Tokajról, mint településről, a szőlőfajtákról, a tokaji borról már könyvtárnyi anyag született. Az itt élő hat vallási felekezet életét is feldolgozták már. Jelen munkámban megpróbálom röviden bemutatni a városban egykor élt, illetve ma is élő hat felekezet vallási helyeit, templomait.

Tokajról röviden

A város Budapestről közúton 230 km-re észak-keleti irányban helyezkedik el. Legkönnyebben az M3 autópályán Miskolcig, onnan 37; 38 sz. főútvonalakon érhető el. Vasúton a Budapest-Keleti pályaudvar – Füzesabony- Miskolc – Nyíregyháza, illetve a Budapest-Nyugati pályaudvar – Cegléd – Szolnok – Debrecen – Nyíregyháza – Miskolc vonalon lehet megközelíteni. Regionális repülőterek a közelben Debrecen, illetve Kassa (Szlovákia).

Természeti értékeit tekintve Tokaj a Zempléni-hegység (hivatalos nevén az Eperjes-Tokaji-Hegylánc)¹ egyik ékköve. A Nagy-Kopasz kihűlt vulkáni kúpja, köve, a jégkorszakban rátelepedett lösz, a Tisza és Bodrog folyók, ezáltal a speciális mikroklíma, a szőlő, a település kereskedelmi csomópont jellege évezredek óta vonzzák ide az embereket.

Tokajt először 1067-ben a százdi apátság alapító levelében említik, akkor még „Kuurew” (Körév-ként)². Anonymus Gestájában „Hímesudvar”ként emlegette. Egyes okmányokban „Tochol”, „Tockoyd” néven szerepel, majd 1270-ben már Tokajként szólnak a településről.

Tokaj nevét sokféle képpen magyarázzák. Egyesek a szláv „sztokaj” (összefolyás) szóból eredeztetik, mondván, hogy már a honfoglalás előtt szláv népek éltek a térségben. Mások szerint minden valószínűség szerint ótörök eredetű, jelentése pedig "folyó menti erdő".³ Bolgár-török „dag+haly” szóösszetételként „hegyaljának” tulajdonítják; illetve „tok+háj” (tokhalban gazdag vidék) szavakban vélik felfedezni gyökerét.⁴ Ismét mások szerint a „toka” (tőke, amely gyümölcsözik) és a „hely” szóból maradt 'j' vagy 'l' hang összetétele, azaz tőkehely, mint a térség legjellemzőbb tulajdonsága.⁵ Férfi keresztnévként is használják, a szkíta „taka” (jelentése: gyors, sebes, sodró) szóra vezetik vissza. Az óiráni „tak” szó jelentése: folyik, árad.⁶ Ami közös bennük, hogy mindegyik magyarázat a földrajzi adottságokra utal. Minden valószínűség szerint Tokaj néven hitelesen először egy 1353. évi oklevélben fordul elő.⁷

¹ BOROS, L. (2002) p. 9.

² RÉVÉSZ, L. (1995) p. 41.

³ BALASSA, I. (é.n.)

⁴ PAP, M. (1992.) pp. 12-13

⁵ <http://hu.metapedia.org/wiki/Tokaj> (megtekintve 2014.09.02.)

⁶ <http://magyarnevek.hu/nevek/ferfinevek/T/Tokaj> (megtekintve 2020.07.26.)

⁷ <http://www.tokaj.hu/varosunk/tortenelem/bortortenelem/index> (megtekintve 2014.08.31.)

Tokaj felekezetei

Egyes kutatók Debreczeni Ember András, mások Márton János munkájának tulajdonítják azt a 1730-as években kelt művet, melyben már ezt olvassuk Tokajról:

*„Vagyon hat templomok, hol clerotizálnak,
Misét, predikációt hat harost elmondnak,
A helyért, határért Istennek áldoznak,
A bűnbocsánatért foglalatoskodnak.
Reggel nagy templomba mennek a misére,
A piaristáknál lesznek vecsernyére,
Kapucinusoknál német szó értésre,*

*Mennek magyarok is külön könyörgésre.
Czerkóban elmennek aztán az oroszok,
Görög a muszkával, mert különös jussok,
De különös helyre, kik nem unitusok,
Járnak-kelnek, mennek, de egy a
Krisztusok. [...]*⁸

Itt a szerző még nem tesz említést a protestáns felekezetekről (evangélikusok és reformátusok), ill. a zsidókról.

Mosolygó József, tokaji görög katolikus paróchus 1932-ben megjelent monográfiájában írja, hogy *„vallási villongás annak dacára nincsen, hogy falai között az unitáriusok kivételével az összes magyarországi bevett és elismert vallásfelekezetek képviselve vannak”*. Ennek oka nem a vallási közönyösség, hanem a közfelfogás: *„az én hitvallásom a legszentebb, a más embertársamé pedig tiszteletre méltó, tehát nem szabad bántanom.”*⁹

A város kiváltságai vonzották az embereket, Tokaj végvári jellege miatt szabad vallásgyakorlatot élvezhetett. A házasságok révén minden családban volt más vallású ember.

Vegyük sorra tehát az egyes felekezetek vallási életének helyszíneit!

Római katolikus templom

Sajnos hiteles adat nem található arra nézve, hogy mikor létesülhetett a templom, és keletkezett a plébánia. Annyi tudható, hogy 1470-ben Zápolya Imre, szepesi örökös gróf alapította a Gyümölcsoltó Boldogasszonyról elnevezett tokaji kolostort a pálos szerzetesek részére. Ez feltehetően az 1411-ben Rácz Demeterné adományából épült Szent Anna kolostor újraalapítása lehetett. A kolostor 1612-ben elpusztult.¹⁰

⁸ PAP, M. (1987) p. 24.

⁹ MOSOLYGÓ, J. (1932) pp. 68.-69.

¹⁰ GYULAI, L. (2002.) p. 219

Az 1741. évi tűzvész után újra épített, akkor még természetesen keletelt¹¹ templomot 1744-ben Keresztelő Szt. János tiszteletére szentelték. Az épület azonban a számos városi tűzvész alkalmával, illetve nagy viharokkor a hegyről lezúduló sáros víz betörése miatt többször megrongálódott.

Mai formáját 1909-13 között nyerte el, Zobel Lajos tervei alapján. A tájolás 180°-ot változott, ezáltal a szentély nyugati, a bejárat pedig a keleti oldalra került, a hegyről lezúduló víz pedig akadálytalanul folyhatott el a templom mellett. Az új, neoromán stílusú templomot Jézus Szíve tiszteletére szentelték.

A szentély utoljára 2014-ben újult meg. Restaurálták a bal oldalon Szent Pált, jobb oldalon Szent Pétert ábrázoló seccokat, és a boltíven található négy evangélista képét. Az oltár eddigi semleges színű háttérét kékre festették, és az oldalfalak is kárpitmintát kaptak.

A főoltár a müncheni Mayer és társa manufaktúra alkotása. Legfelül az IHS monogram és a Jézus Szíve szobor található, jobbra és balra egy-egy angyal. Az oltár szélén ülő angyalok az Árpád-ház, ill. Szent István apostoli király címereit tartják, a szentségház fölött a Szent Korona másolata látható. A tabernákulumtól balra Izsák feláldozásának jelenete, jobb oldalán Melkizedek kenyér és bor felajánlása látható. Mindkettő Krisztus ószövetségi előképeinek tekinthető.

A szembemiséző oltár 1912-ben a sárospataki Szt. Erzsébet Bazilikából került Tokajba. Tartó részén Jézus gyerekkorának és halálának 3-3 jelenete látható. Az oltár feltehetően a Jozef

1. kép a Római katolikus templom Nyugatról nézve

2. kép a főoltár és a szembemiséző oltár

¹¹ keletelt = a templom szentélye keleti irányba van tájolva

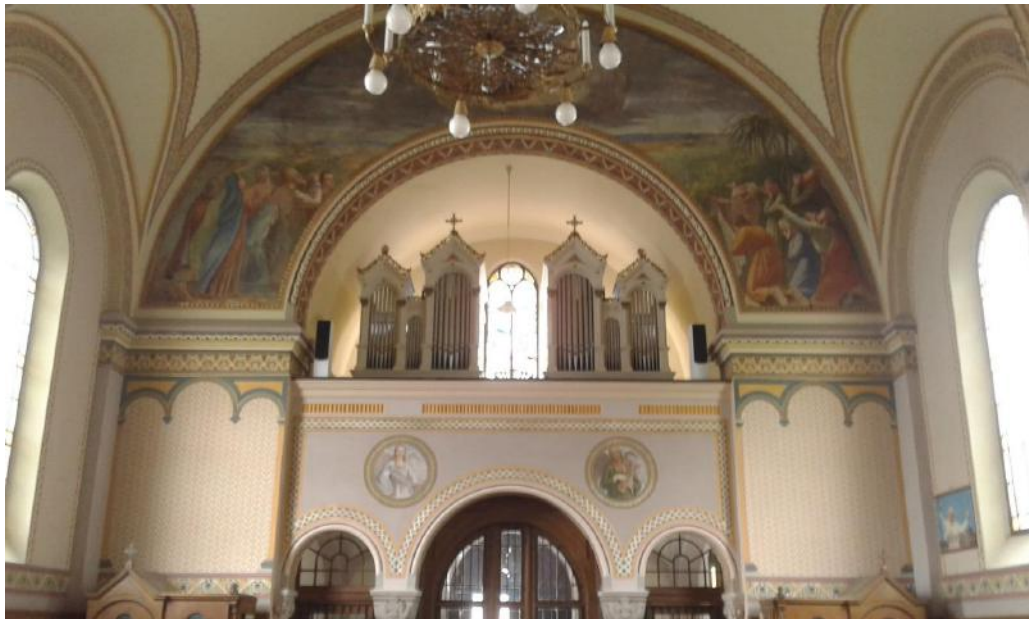
Riefesser nevével fémjelzett tiroli szobrász és oltárkészítő műintézet alkotása, csakúgy, mint a Jézus megkeresztelkedését ábrázoló mellékoltár.

A jobboldali (északi oldal) Szent Család kápolna fali képeit Huszár István (1925-2004) festő- és szobrászművész készítette valamikor az 1960-as, 1970-es években. Az oltártól balra Szent Annát és a gyermek Máriát, valamint egy emberi családot ábrázol a secco. Az oltártól jobbra Szent Jakab apostolt, ill. a 2014-ben szentté avatott XXIII. János pápát ábrázolta a művész.

A bal oldali (déli) oldalkápolnában a Lourdes-i barlang Krasznai Lajos alkotása. A kápolna két oldalán található pannók 1962-ben a tokaji művésztelepen készültek, Xantus Gyula (1919-1993) és Tamás Ervin alkotásai (1922-1996).

A hajó boltíveinek képei sorrendben:

- a szentély felett – az Oltáriszentség imádata, a tokaji táj és tokaji emberek megjelenítésével, Jesze Kálmán (1855 - ?) munkája;
 - az északi kápolna felett – a három királyok hódolata
 - a déli kápolna felett Szent István király Máriának ajánlja az országot.
 - a kórus felett – Jézus mennybemenetele, Muzsinkszki Nagy Endre (1886-1975) alkotása.
- Jó tudni, hogy ő tervezte a jeruzsálemi Dormitio- (Szűz Mária elszenderülése) bazilika altemplomában található hat oldalkápolna közül a Patrona Hungariae magyar kápolna apszisát díszítő mozaikot is.¹²

3. kép Muzsinkszki N.E.: Krisztus mennybemenetele

¹² <https://www.magyarKurir.hu/hirek/akinek-kepeit-atjarja-vilagossag-muzsinkszki-nagy-endre-biblia-festoje> (megtekintve 2020.07.24.)

A templomban a pécsi Angster cég 841. számú, egy manuálos, 9 regiszteres orgonája szolgál. 648 sípja fából, horganyból és ónból készült.

A templom előterében a pálos szerzeteseknek emléket állítva Béres Béla egykori tokaji esperes a czenstochowai Fekete Mária kegykép másolatát helyeztette el 1975-ben. Ugyancsak itt kapott emléktáblát Karniss István, a jelenlegi templom építtetője, valamint az 1945-ben 34 tokajival együtt málenkij robotra hurcolt Stumpf Mátyás plébános is.

Evangelikus templom¹³

A Kossuth tér 14. sz. alatt, kissé félreeső helyen találjuk az egykori evangélikus templomot és a Generális házat.

1536-37-ben Serédy Gáspár feldúlhatja a tokaji pálos kolostort, ezzel elkezdődik a reformáció Tokajban. Serédy örökösének,

4. kép az egykori evangélikus templom és a Generális ház

Jánosnak Németi Ferenc tokaji várkapitány,

zsoltáríró a gyámja. Ebben az időben a szombati napok révjövedelme az egyházat illeti, ami stabil bevételt eredményez. Néhány év múlva, 1542-ben érkezik Tokajba a Wittenbergi Egyetemen végzett Batizi András (Drággfy Gáspár udvari papja). Vele kezdődik a tokaji protestáns lelkipásztorok névsora.

Aztán a protestantizmuson belül is megtörténik a szakadás, egyesek Luther, mások Kálvin tanait kezdik követni, így Tokajban is lesznek, akik kiválnak az ágostaiak közül. 1567-ben már önálló református eklézsiáról olvashatunk, és onnantól kezdve az evangélikusok háttérbe szorulnak.

¹³ ULRICH, A. (2002.) pp. 265-282.

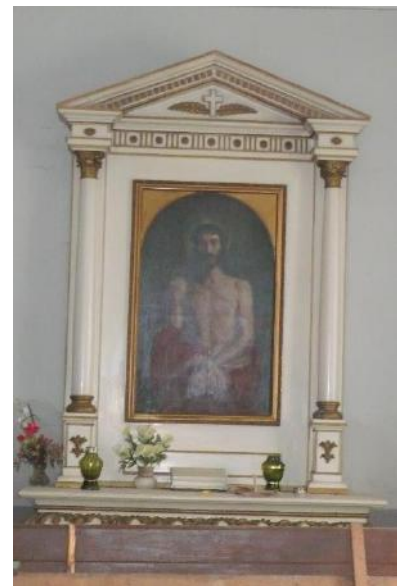
A 18. század közepéig nincs jelentősebb evangélikus megtelepedés (német vagy felvidéki iparosok, kereskedők, szőlőmunkára érkező cselédek). Még ekkor is Cekeháza (Abaújszántó külterleke) filiája. 1781-ben II. József megalkotja híres türelmi rendeletét, amelyben a birodalom területén élő minden vallási kisebbségnek szabad templomépítési és iskolatartási jogot ad. A tokaji evangélikusok 1783. májusában kapnak engedélyt önálló evangélikus egyház alapítására, és ez év augusztusában már meg is tartják az első nyilvános istentiszteletet német és „tót” nyelven.

Alig 60 év alatt elmagyarosodik a közösség. 1861-re Elkészül az imaház 6 ablakkal, 20 paddal, szószékkal, aranyozott oltárral, 8 változatú orgonával. 1890-ben egy hatalmas tűzvész pusztít Tokajban, a város csaknem teljesen leég, az evangélikusok temploma is jelentős károkat szenved. Ezt követően teljesen átépítik a templomot.

1919-ben két román gránát csapódott be a templom épületébe. Emiatt az ágostai hitvallásúak a felújítás alatt az ekkorra már gyakorlatilag kiürült görög-keleti templomot használják. 1924-ben veszik újra birtokba a templomot. 1933-ban készíti el a békéscsabai származású, de akkor már Tokajban élő Gyoroki Pál (1904-1972) a tokaji evangélikus templom oltárképét. A templom berendezési tárgyait asztalos édesapja és öccse készítik.¹⁴

Az egyházközség azonban egyre jobban zsugorodik. Ennek okai elsősorban a reverzális házasságkötések¹⁵, az idősebbek elhalálózása, valamint a trianoni békediktátum miatt a Felvidékről érkező „utánpótlás” megszűnése.

1944-ben a visszavonuló német csapatok felrobbantották a Tiszán átívelő hidat, és a légnyomás következtében megrepedt a templom plafonja. Az 1970-es évek végére elnéptelenedett az evangélikus egyházközség, csak 2006-ban indul újra néhány családdal, de már csak egy családi házat vásárolnak, a templom épületét eladták. A templomot és a hozzá tartozó ún. Generális házat 1996-ban helyi védettségű épületté nyilvánították.

5. kép Gyoroki P.: Megkötözött Krisztus – az evangélikus templom oltárképe

¹⁴ SÁRAY, Á (2005)

¹⁵ reverzális = (eredeti írásmóddal *reversalis*) latinul a házaspár írásos megegyezése a születendő gyermekek vallásáról vegyes házasság esetén. (<https://hu.wikipedia.org/wiki/Reverz%C3%A1lis> megtekintve 2020.07.28.)

Református templom¹⁶

Az egykori evangélikus templomtól továbbra is a hegy felé, nyugatra tartva találjuk a református templomot (Kossuth tér 9.).

Ahogy azt az evangélikus templomnál írtam, a reformátusok 1567-ben elválnak az evangélikusoktól, és önálló ekléziát alapítanak. 1600-ban pedig a Garai-dűlőben (a temetőhöz közel) már Oratóriumnak való hely van, amely vesszőből, sárból készült. A reformáció-ellenreformáció eseményeinek sűrű váltakozása közepette a Thököly féle felkelés helyreállítja a református vallást. Feltehetően ekkor megy át a piactéren (ma Kossuth tér) lévő katolikus templom a reformátusok kezébe, akik meg is nagyobbítatják azt, hogy beférjenek.

Nem sokkal később, azonban mégis elveszik a reformátusoktól ezt a templomot, így előbb a mészárszék udvarán (Bodrog part), majd a Patay família udvarán tartják az istentiszteleteket.

Az 1691-es esztendő nagy fordulatot hoz. Tokaj elveszti végvári jellegét, megszűnik a szabad, nyilvános vallásgyakorlat privilégiuma. Alig 14 évvel később II. Rákóczi Ferenc utasítja a tokaji várkapitányt, hogy simítsa el a katolikusok és reformátusok közötti vitát. Az eredmény: a templom a katolikusoké marad, a reformátusok megtarthatják a szombati révjövedelmet, továbbá kapnak egy harangot a katolikusoktól. A temetőt közösnek nyilvánítják, de mindenki a maga papjának köteles fizeti a dézsmát.

1711-ben megépül fenyőből az új Oratórium, amely kb. 250-300 fő befogadására alkalmas, de csak ideiglenes épületnek szánják. 1749-re elkészül a harangláb, de Mária Terézia uralkodásának idején kizárólag uralkodói engedéllyel renoválhatják a templomot (1754; 1769).

Csak 1802-ben kezdik építeni mostani helyén a jelenleg is álló református templomot, melyet 1821-ben adnak át csonka toronnyal.

Alig 25 év alatt három kolerajárvány tizedeli Tokaj lakosságát, így csak 1874-ben készül el a templom orgonája.

Az 1890-es esztendő hosszú időre ugyancsak nehéz helyzetbe hozta a város minden lakóját. Tűzvész, majd a filoxéra vész (szőlőgyökér tetű)

6. kép a református templom északi irányból

¹⁶ DIENES, D. (2005.)

fosztotta meg az egyházakat javadalmaiktól. Mégis, felekezetre való tekintet nélkül, a város lakói összeadták a torony befejezéséhez szükséges összeget, és önkéntes munkával is segítették annak épülését, így 1896-ra be is fejeződhetett az építkezés. Ettől kezdve ismerjük mai formájában a református templomot.

Görög-keleti (ortodox) templom

A Bethlen Gábor utcán, észak felé haladva, a 25-ös szám alatt találjuk a görög-keleti (ortodox) templomot. A XV. században Lazarevics István szerb fejedelem királyi adományként kapta meg Tokajt, az általa betelepített rácok a keleti egyház hívei.¹⁷

A török elől a Balkánról menekülő népeket, akik főként kereskedelemmel foglalkoztak, összefoglaló néven görögöknek említi az irodalom. Feltehetően az első görög (és nem szerb) alapítású egyházközség Tokajban volt.¹⁸ A török hódoltság idején is élnek Debrecenben 20-30 kereskedőből álló ún. *kompániák*. Elsősorban kocsmá- és mészárszék üzemeltetésre van joguk, legeltethetnek, iskolát, templomot építhetnek (igaz, ez csak az „egyesült” görögöknek jár¹⁹), adót fizetnek, ám mégsem szerves részei a társadalomnak (tilos a földművelés, házak, szőlők megvétele és használata). A Tokajban élő görögök a XVII. század végén Debrecenben működött kompánia utódjának tartják magukat.

Már az 1650-es évektől kezdődően találunk adatokat Tokajban élő görögökről. 1663-ban a görög Karácsony Demeter vette másokkal együtt az 1644-ben Lembergben nyomtatott evangéliumos könyvet a tokaji orosz egyház számára, és alig egy évvel később már saját kalugyerük²⁰ van az itt élő ortodoxoknak.²¹

II. Rákóczi Ferenc hathatós közreműködésével erősödnek a tokaji görögök. 1706-ban védlevelet kapnak; 1709-ben pedig Rákóczi kifejezetten utasítja Zemplén vármegyét, hogy a tokaji görög kompánia tagjait ne sújtsa adóval (mert azok Tokaj mezővárosnak adóznak)²².

Péter (1682-1725) orosz cár annyira szerette a tokaji bort, hogy évente mintegy 50-60 ezer liter bort vásárolt fel. Az értékes nedűt katonai kíséret szállította Oroszországba. Az 1732-ben

¹⁷ SISKÁ, J. (2002)

¹⁸ SASVÁRI, L. (2005.) pp. 27-28.

¹⁹ Az egyesült görögök azok a görögországi állampolgárok, akik letették az esküt, hogy egyesülnek Rómával, azaz a római pápa fennhatóságát fogadják el a területileg illetékes pátriárcha fennhatósága helyett. (1646., Ungvári Unió)

²⁰ kalugyer = (a gör. kalogerosz, 'jó öreg' szóból): a görög kolostorok idős, tekintélyes szerzetese. A keleti egyházszakadás (1054) óta már gyűjtőnév, az összes Keleti szerzetes neve (<http://lexikon.katolikus.hu/K/kalugyer.html> megtekintve 2020.07.28.)

²¹ SASVÁRI, L. (2002)

²² BÁNKUTI I. (1969.)

megalakult Orosz Cári Borvásárló Bizottság itt élő hivatalnokai és a katonák azonban szerették volna hitüket gyakorolni, ezért pénzt kértek egy templom építésére. A napjainkban is álló, egy hajós, kissé keskenyebb, köríves szentélyű templom 1780-90 táján épül, Szent Miklós tiszteletére szentelik fel 1795 körül.²³ Harangját 1790-ben Egerben öntötték.

A templomnak nincs déli oldalbejárata; tagolásában sem fedezhető fel a férfi-női rész. Az ikonosztáz rokonságot mutatott az egri Jankovicz-műhely alkotásaival.

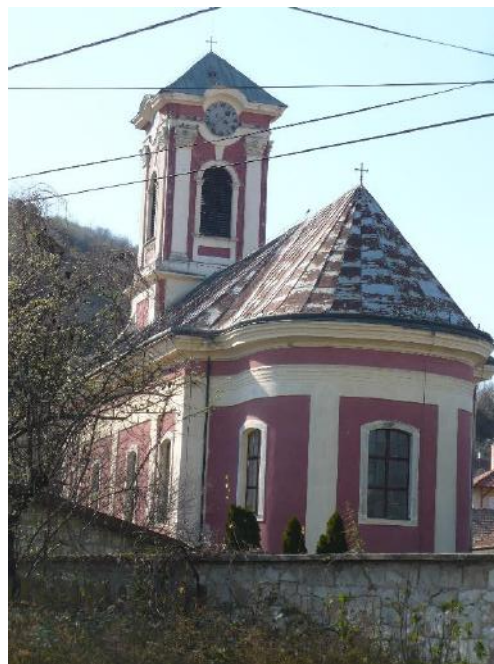
Alsó képei 17. századiak, orosz festő alkotásai lehettek. 1830-as években készülnek az ikonosztáz

ajtajainak képei (Gábor arkangyal-királyi ajtó északi szárny; Szt. István fődiakónus – északi ajtó; Szt. Mihály arkangyal – déli ajtó; Szentháromság – a királyi ajtó felett). Az ikonosztáziónt 1940-es évek végén leszerelték, néhány darabjából a nyíregyházi ortodox kápolnában készítették ikonosztázt.

Berendezése (ikonosztáz, ill. támaszkodó székek) azonban sohasem készült el teljesen (a 19.sz. második felétől kezdve elnéptelenedik a közösség).

A templom 1962-74 között Helytörténeti Múzeum, majd városi galériaként és házasságkötő teremként működött.

1998-ban helyezték el a templom utcai homlokzatán Hrihorij Szkovoroda ukrán költő és filozófus (az Orosz Borvásárló Bizottság kántora) emléktábláját (Csirpák Viktória szobrászművész alkotása).

7. kép az egykori ortodox templom keleti irányból

²³ http://ortodox.shp.hu/hpc/web.php?a=ortodox&o=tortenelmunk_tokajban_LeTG (megtekintve 2014.08.30.)

2009 óta ismét templomként működik.²⁴

2016-ban műemléki felújítása okán végzett a Tokaji Múzeum kutatójellegű szondázó ásatást a templomnál, amely során megtalálták a templom építése előtti XVII-XVIII. századi rétegeket. Érdekes, hogy az a 3 pont – vonal - 3 pont díszítő motívum jelenik meg a templomajtón is, mint a Tokaji Múzeum ajtajain.

8. kép az ortodox templom ikonosztáza és szószéke (2019.)

Egykori szerzetesrendek épületei

Észak felé haladva (Bethlen G. u. 36.) a XV.-XVI. században pálos-, később kapucinus kolostor épületét láthatjuk. Ez Tokaj ma is álló második legrégebbi ismert épülete (1470-es évektől Szapolyai támogatja a Pálos-rendet), majd a XVII. században I. és II. Rákóczi György „Nagy Curiája”. 1714-ben kapta adományul a kapucinus rend, és a régi kolostor helyén rendházat és templomot építettek (1729). Miután II. József feloszlatta a szerzetesrendeket, kamarai épület lett (magtár). A négyzetes belső udvart a keleti oldalról az egykori templom zárja le. A XIX-XX. században a gr. Tisza-Degenfeld családok tulajdona, akik már kórházként majd 1916-tól hadiárvaházként működtetik.²⁵

Az épület nem látogatható, jelenleg értelmi fogyatékkal élők zárt gondozó otthona.

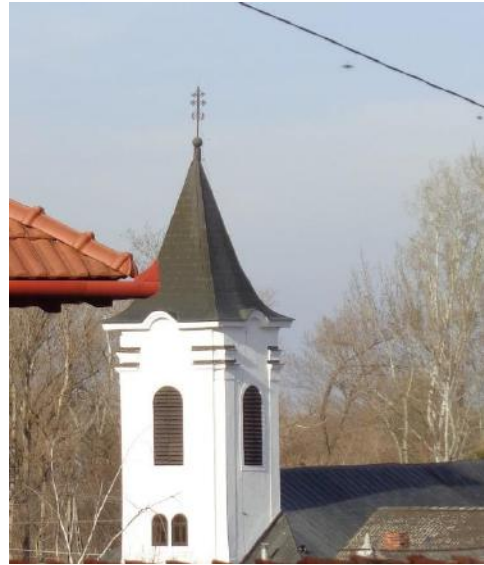
²⁴ <http://www.tokajvilagorokseg.hu/hu/muemlek/szakralis-epulet/gorog-keleti-templom> (megtekintve 2020.07.28.)

²⁵ PAP, M. (1992) p. 64-70.

Görögkatolikus templom

A Vasvári Pál utca 15. sz. alatt a görögkatolikus templom érdemel figyelmet. A XVII. századi török betörések miatt a lakosság megfogyatkozott, ezért a birtokosok felvidéki birtokaikról ruszin jobbágyokat hoznak robotra. Nekik épül először egy kis fatemplom Keresztelő Szent János tiszteletére.

A mostani barokk stílusú templomot 1784-ben szentelték fel ugyancsak Szent Miklós tiszteletére. 1786-ban elkészült ikonosztázát az a Spalinszky Mihály jegyzi, aki testvérével a máriapócsi kegytemplom képállványát is készítette.

9. kép a görög katolikus templom tornya

Legutóbb 2015-ben újult meg a templomhajó festése.

Maklár Zsolt festőművész a barokk stílus helyett bizánci stílusú képeket festett. Ezek sorrendben a bejárat felől a szentély felé haladva:

- a bejárat felett, a karzat falán az Istenszüdő elszenderülése
- A hajóban elsőként Keresztelő Szent János, tőle balra Úrszínéváltozás ünnepe, jobbra Krisztus megkeresztelkedése a Jordánban.

10. kép a görög katolikus templom ikonosztáza

- a hajóban középen Pantokrator, körülötte a négy evangélista

11. kép Pantokrator ikon

- a hajóban az ikonosztáz felé az Istenszülő Szűz Mária, tőle balra a Feltámadás jelenete, tője jobbra Krisztus születése

12. kép Istenszülő ikon a görögkatolikus templomban

- a szentély hátsó falán az utolsó vacsora jelenete

Az oldalfalon az ablakok alatt a szentély felé haladva hármashármas felosztásokkal, a bejáratától jobbra:

- Szt. Mária Magdolna, Szt. György nagyvértanú, Szt. Magyar Mózes;
- Boldog Gojdics Pál, Szt. II. János Pál pápa, Aranyszájú Szt. János.

Az oldalfalon az ablakok alatt a szentély felé haladva hármashármas felosztásokkal, a bejáratától balra:

- Árpádházi Szt. Piroska, Szt. István apostoli király, Szt. Maximosz hitvalló;
- Boldog Romzsa Tódor vértanú, Szt. Hierotheosz, Nagy Szt. Bazil.

13. kép Árpádházi Szt. Piroska, Szt. István apostoli király és Szt. Maximosz hitvalló

Zsinagóga

Virtuális sétánk utolsó állomása a jelenleg Kulturális és Konferencia Központként üzemelő egykori zsinagóga (Serház u. 55.). Mádón már 1609-ben kóser bort készítettek, Tokajba a XVII. századtól kezdve folyamatosan érkeztek – elsősorban Lengyelország felől - zsidó kereskedők, árendások (haszonbérlettel foglalkozó üzletemberek). A török kiűzése után, még az 1720-as években is munkaerőhiánnyal küzdött Hegyalja, és Tokaj is; a földművesek mellett iparosokra, kereskedőkre is szükség volt. 1715-től a magyar királyi kincstár tulajdonát képezi a telek, ahol serház és két szárazmalom áll.

14. kép az egykori zsinagóga ma Kulturális és Konferencia Központ

Tokajban 1750-ben telepedtek meg az első zsidók. Az első zsinagóga 1790 körül (más források szerint az 1830-as években Schmoll Dávid kereskedő adakozásából) épült, de az 1890. évi tűzvészben leégett.

1867 után helyzetük stabilizálódott, egyre jobban uralták a helyi kereskedelmet. Ebben az időben már közel 1000 fős zsidó népességről beszélhetünk (a lakosság kb. 19%-a).²⁶

A jelenleg is álló tokaji zsinagóga Baumhorn Lipót tervei alapján 1896-ban készült el a bizánci, centrális szerkezetű, keleties stílusú épület (Baumhorn tervezte többek között az esztergomi, a budapesti Páva utcai, a szegedi, a szolnoki, a ceglédi, a nyíregyházi és a gyöngyösi zsinagógákat is).

Belső kiképzése megfelelt az ószövetségi törvényeknek. A márványoszlopok közötti frigyszekrényben 35 tóratekereset őriztek. A szekrényt francia bársonylepel takarta, melyre arannyal hímezték az oroszlánokat. A szekrénytől balra volt a rabbi helye, jobbra az előimádkozó és a főkantor helye. Középen állt a bima, oszlopait szőlőinda és lilium díszítette. Előtte a számozott széksorok. 4-4 öntöttvas oszlop (virágmotívumok, pálmaleveles oszlopfők) osztja fel a teret, a kék mennyezetet arany Dávid-csillagok díszítették.

1944 után az előtérben tartották az istentiszteleteket. 1962-ben a kihasználatlanság és romló állapota miatt a hitközség eladta a zsinagóga épületét a tokaji Földművelésügyi Osztálynak. Kb. 1972-től az ÁFÉSZ bútorraktára volt a telken. 1988-ban kezdték meg a tetőzet felújítását és a külső renoválást. 2006-ban adták át, mint Kulturális és Konferencia Központot.

A zsinagóga mögötti épületben volt a rabbi lakása, a mikve (rituális fürdő) és az iskola (jesiva). Ez az épület jelenleg a Világörökségi Bormúzeumnak ad helyet. A holokausztot követően az iskolában lakásokat alakítottak ki, a mikvéből kerámia-műhely lett.

²⁶ GERŐ, L. (1989.) pp. 117-118.

A zsinagóga melletti kisebb épület 1928-ban készült, akkor az iskola bővítését szolgálta, illetve a haszidok imaháza volt. Napjainkban jobbra a külföldről hazalátogató zsidó csoportok használják imaházként. ²⁷

15. kép a ma használt imaház

²⁷ ZELENÁK, I. (1999.)

Felhasznált irodalom

- BALASSA, Iván (é.n.) *Tokaj-Hegyalja történelmének fő vonásai* i.n. Zempléni Múzsza http://www.zempenimuzsa.hu/02_3/balassa.htm [2014.06.15.]
- BÁNKUTI, Imre (1969): *A németi görögök Tokajba telepítése 1705-ben* i.n. Történelmi szemle, 1969 (12. évfolyam) pp. 208-212. https://tti.btk.mta.hu/images/kiadvanyok/folyoiratok/tsz/tsz1969_3-4/bankuti.pdf (megtekintve 2020.07.28.)
- BENCSIK, János (1995) *A város pecsétrajza, a város címere* i.n. Bencsik János – Orosz István (szerk.) *Tokaj várostörténeti tanulmányok II.*, Tokaj, 1995. pp. 117-123.
- BOROS, László (2002) *Tokaj a földrajztudományban* i.n. Bencsik János (szerk.) *Tokaj várostörténeti tanulmányok III.*, Tokaj, 2002. pp. 9-25.
- DIENES, Dénes (2002) *A tokaji református egyház története* i.n. Tokaj várostörténeti tanulmányok III., Tokaj, 2002. pp. 231-259.
- GERŐ, LÁSZLÓ (főszerk.) (1989) *Magyarországi zsinagógák* Műszaki könyvkiadó, Budapest, 1989.
- GYULAI, László (2002) *A Római Katolikus Egyház története* i.n. Bencsik János (szerk.) *Tokaj várostörténeti tanulmányok III.*, Tokaj, 2002. pp. 217-231.
- MOSOLYGÓ, József (1930) *Tokaj és vidéke* i.n. Magyar városok monográfiája, A magyar városok monográfiája kiadóhivatala, Budapest, 1930.
- PAP, Miklós (1987) *Debreczeni Ember András és Márton János leírásai Tokaj-Hegyalja és Zemplén településeiről* i.n. Documentatio Borsodiensis VI. (szerk.: Szabadfalvi József és Veres László), Miskolc, 1987.
- PAP, Miklós (1992) *Tokaji tanulmányok* Tokaji Nyomda
- RÉVÉSZ, László (1995) *Tokaj a magyar honfoglalás és államalapítás korában* i.n. Bencsik János – Orosz István (szerk.) *Tokaj várostörténeti tanulmányok I.*, Tokaj, 1995. pp. 35-43.
- SASVÁRI László (2002) *Tokaj ortodox lakóiról* i.n. Bencsik János (szerk.) *Tokaj várostörténeti tanulmányok III.*, Tokaj, 2002. pp. 283-301.
- SASVÁRI László (2005.) *Keleti keresztények Magyarországon* Kairosz kiadó, 2005.
- SÁRAY Ákos (szerk.): *Gyoroki (Gyurkó) Pál Egy portréfestő életútja Békéscsaba – Budapest – Tokaj* Bíbor Kiadó, Miskolc, 2005
- SISKA, József (2002) *A görög katolikus egyház* i.n. Bencsik János (szerk.) *Tokaj várostörténeti tanulmányok III.*, Tokaj, 2002. pp. 259-265.
- SZEGEDI, Márta (2014.) *Tokaji séta* i.n. Kézdy Dániel *Tokaj emberek és dűlők* Gourmandnet Kft., 2014. pp. 326-331.
- ULRICH, Attila (2002) *A tokaji evangélikus egyház története* i.n. Bencsik János (szerk.) *Tokaj várostörténeti tanulmányok III.*, Tokaj, 2002. pp. 265-283.
- ZELENÁK, István (1999) *Tokaji zsidó emlékek*, Tokaj